

ARAABIA ÖÖ

Draamateater

ROLAND SCHIMMELPFENNIG

ARABIA ÖÖ

Die arabische Nacht
2000

Saksa keelest tõlkinud Liis Kolle

ühes osas

Lavastaja → JOHAN ELM

Kunstnik → EUGEN TAMBERG

Valguskujundaja → PRIIDU ADLAS

Muusikaline ja helikujundaja →

ALEKSANDRA KOEL-TSUPSMAN

(Tallinna Linnateater)

Etenduse juht → ANNELI ROOSI

Esietendus 1. veebruaril 2025 väikses saalis

Hanna Jaanovits ja Ursel Tiik

OSADES

Hans Lomeier → HENDRIK TOOMPERE

Fatima Mansur → HANNA JAANOVITS

Franziska Dehke → MERLE PALMISTE

Kalil → URSEL TILK

Peter Karpati → JÜRI TIIDUS

4

Fotod proovist: Andra Seepter
Eugen Tambergi kostüümikavandid

Hendrik Toompere

Hanna Jaanovits,
Johan Elm, Jüri Tiidus

ELU ON LIHTSAM KOGEDA JA MÕISTA, KUI MA MÕTESTAN SEDA MINGI LOONA

Johan Elm

„Araabia öö” on minu üheteistkümnes täispikk lavastus. Ma olen ennast pühendanud psühholoogilisele sõnateatrile, sest sellise teatri lavastamine pakub mulle kõige rohkem rõõmu, inspireerib mind kõige enam. Vaadata meeldib mulle kõike, õppida saab kõigest, aga kui ma pean, siis sõnateater on minu valik.

Kuid sellegi poolest on „Araabia öö” absoluutselt uus väljakutse. See pole kirjutatud nagu tavaline näidend, selle struktuur on peidetum, see nõuab loo ülesehitamiseks hoopis teistmoodi vahendeid. See on ka näitlejale eriskummaline väljakutse. „Araabia öö” on rohkem atmosfäär kui lugu. Mis sest, et ta on vägagi lugu. Ja samamoodi on ta nagu muusika, nagu orkester, kus iga tegelane on üks instrument.

9

Ma arvan, et ma ei riku kellegi vaatamis-kogemust, kui ütlen, et laval saavad olema viie erineva inimese lood, mis kõik toimuvad samaaegselt. Mõnes mõttes on need viis erinevat monolavastust. Samaaegselt. Tegelased ei suhtle niivõrd omavahel kui just iseenda ja publikuga. Nad ei oskagi omavahel suhelda, aga nad vajavad publiku tähelepanu, nad paluvad vaatajat appi. Tunne mind ära, märka mind, aita mind siit välja.

Schimmelpfennig on kirjutanud matemaatilis-maagilise näidendi, mis ei anna ennast kergesti kätte, mis on pealtnäha lihtsalt faktide jada, aga kui võtta aega, kui

eristada selle maagilise realismi osised, siis hakkab näidend ennast avama. Plahvatuslikult.

Kes need tegelased on? Mis on igaühe omamaailm, igaühe omapära? Ja veel olulisem – mida on neil kõigil ühist? Kanada kirjanduskriitik Northrop Frye eristas oma 1975. aastal ilmunud tähtteoses „Kriitika anatoomia” nelja arhetüüpset faabulat ehk lugu ning pani need omakorda vastavusse aastaaegadega. Kevademüüt ehk komöödia jutustab mistahes seaduse alt vabadusse murdmisest, mis päädib armastuse võiduga ja ühiskonna kui terviku lepitamisega. Selle vastand, sügisemüüt ehk tragöödia kõneleb lepingu murdmisest, takistuste kuhjumisest ja vaenlase kättemaksust, ning kui lugu lõpebki lepitusega, siis alles teispoolduses. Suvemüüt ehk romanss kujutab otsiretke: kangelane lahkub kodunt, astub vastamisi katsumustega, võidab need ning jõuab vintsutatuna, ent targemana koju tagasi. Ja talvemüüt ehk satiir keerab suvemüüdi irooniliselt pea peale: kõik otsingud luhtuvad, ühiskond ei parane ja isegi kui kangelane midagi õpib, siis ainult seda, et ummik on väljapääsmatu.

Märt Väljataga tuletab sellest, et me elame praegu musta huumori talvemüüdis. Ma olen temaga nõus – maailm on lagunemisohus; konfliktid varjutavad lahendusi ja juba mõnda aega on vähemalt nendel inimestel, kellega mina kokku puutun, mõttes: milleks see kõik, kui nagunii midagi paremaks ei muutu? Ent ma arvan või vähemasti loodan seda, et olenemata südatalvest, ei ole me alla andnud ning ihkame kevademüüdi tulekut ja sellele järgnevat suve.

„Araabia öö” tegelased elavad meiega samas ajas. Ka nemad on kaotanud sihi silmist. Ka nemad pole oma igapäevaga rahul, ent suruvad seda tunnet alla. Nad ei taha elada selles narratiivis, selles (talve) müüdis, kus nad on, ja sisendavad endale just sellist narratiivi, mis nende endi jaoks nende olemist kergendab ja õigustab. Nad ihkavad elule eesmärki – nad ihkavad oma loole mingit äratuntavat ja meeldivat lõppu, mille suunas liikuda, mis õigustaks vaeva. Nad näevad ärkvel olles und, kes märkamatult, kes teadlikult. Ja unenägudes oleme me paratamatult üksi. Nii et nad on kõik üksi. Ja paradoksaalselt selles üksinduses koos.

„Samuti oleme me kõik romaanikirjanikud, tähendab, meil on komme luua iseendale väljamõeldud tulevikku, kuigi tänapäeval me ehk kaldume end rohkem kujutlema filmis. Me linastame oma vaimusilmale hüpoteese, kuidas me võiksime käituda ja mis võiks meiega juhtuda; ja neil romaanilikel ja kinolikel hüpoteesidel on sageli palju suurem mõju meie tegelikule käitumisele, siis kui tulevik saab olevikuks, kui me seda üldiselt tunnistame.” (John Fowles)

Just see elutahe, mis sest, et veidi vildakas; just see ürgne tähenduse otsimine oli see, mis mind „Araabia öö” puhul haaras. Ma ei saa öelda, et näidendi tegelased käituvad õigesti või kõik, mis nendega juhtub, on paratamatu. Ei ole. Aga selles konkreetses situatsioonis, nendele ainuomaste antavate olude tõttu mõistan ma neid ja nende käitumist täielikult. Näidendi üsnagi spetsiifiline olukord on tegelikult üldinimlik. Kui tihti näeme me tänaval kedagi võõrast, kes näiteks vaatab meile hetkeks silma, ehk

naeratabki, ja pärast kujutame ette kogu seda elu, mida me selle naeratava võõraga koos veedame. Kui tihti oleme me kindlad kellegi võõra suhtumises, vaadetes ja iseloomus veel enne, kui meid on tutvustatud. Kas ka see pole mitte ärkvel olles une nägemine? Mingisuguse kujutluspildi uskumine? Kas või hetkeks

Ja kui lihtne on sellistesse kujutluspiltidesse kinni jääda. Kui lihtne on jäädagi seda uskuma. Jäädagi unelema, märkamata, et ühel hetkel on unenägu muutunud painajaks. Mida teha, et jälle ärgata? Kui näidendisse ja lavastusse niimoodi suhtuda, ei ole enam oluline, et pealkirjaks on just „Araabia öö“. See on lihtsalt öö. Ei ole enam takistuseks, et tegevus toimub saksa kultuuriruumis, kus araabia immigrandid on ühiskondlikult hell teema juba aastakümneid ja mida meie siin otseselt ei tunne. Sest me tunneme kõike muud ja kõike olulist. Me tunneme üksildust, ebaõiglust, ebakindlust, võõrasust, kahetsust, süüd, igatsust, lootust ja armastust. Selle spetsiifilise loo abil saab rääkida millestki palju suuremast.

„Kui pöördumatult muutume me selleks, kes me lõpuks tegelikult oleme.“ See on ühe tegelase repliik, mis on olnud mulle kompassiks selle loo jutustamisel. Sellest võib välja lugeda jõuetut ängi, aga tegelikult ka lootust ja vabadust.

Kasutatud materjal: Märt Väljataga „Narratiiv“

Merle Palmiste

ROLAND SCHIMMELPFENNIG

Mihkel Seeder

Mida otsivad lavastajad näidenditest kõige enam? Populaarne vastus on: saladust. Minu kogemuses aga on lavastajale loo keerdukäikude ja teemapüstituse teravuse kõrval täpselt sama oluline, et näidend „näitaks“, kuidas teda teha. Või veel täpsemalt: ET teda saab teha. Ja see on ka igati loogiline – näidend on kirjandusvorm, mis on mõeldud eksklusiivselt teatri jaoks. Nii mõnigi põneva algideega draamatekst on jäänud tegemata oma asjatult keeruka või lausa lava-vaenuliku vormi tõttu (tean seda isiklikust kogemusest liigagi valusalt).

16

Seda hämmastavam on, et Roland Schimmelpfennig on selle vormilise vastuhaku peale suutnud ehitada särava näitekirjanikukarjääri. Ja eriti kõnekas on asjaolu, et Schimmelpfennig (sündinud 1967) pole mingi müstiline ühe-hiti-mees, vaid on alates 1996. aastast loonud aukartustäratava kataloogi, kuhu kuulub rohkem kui viiskümmend näidendit. Schimmelpfennig pole ka selline autor, kes kirjutab endale lavastamiseks (n-ö näitab ise, kuidas tema töid tegema peaks). Vastupidi – tema tekste on lavastatud üle kogu maailma, äärmiselt erinevates teatritraditsioonides ja võtmetes, nii et temast on saanud üks enimmängitumaid kaas-aegseid saksa näitekirjanikke.

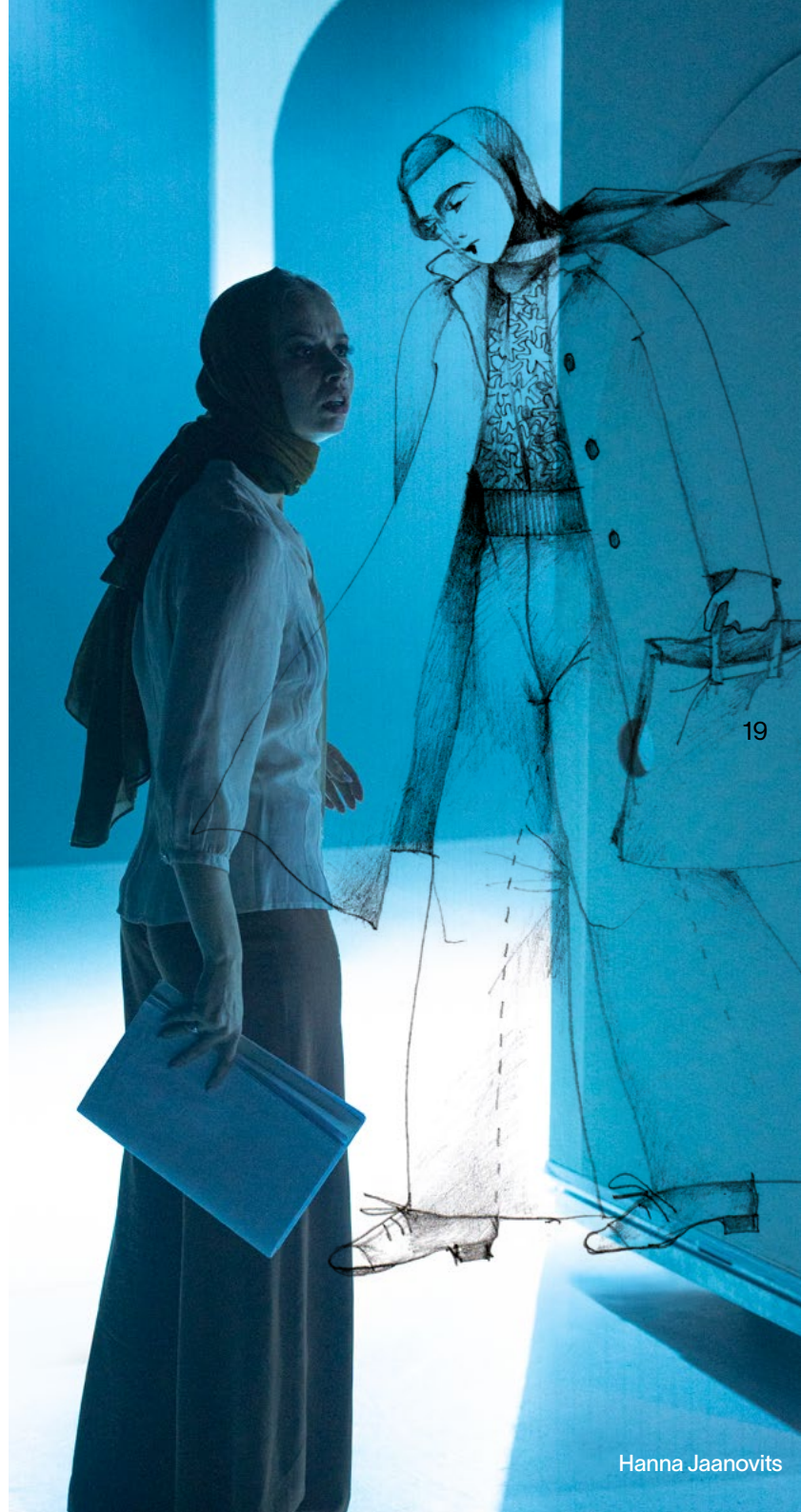
Minu aastatepikkusele propagandale vaatamata on Eestis Schimmelpfennigit lavastatud harva. Kord VAT Teatris („Mesilane sinu peas”), kord T-Teatris („Kuldn Draakon”), kord Polygonis („Araabia öö”). Eesti Draamateater aga jõuab oma „Araabia ööga” lausa

Foto: Jan Woitas,
DPA via AFP, Scanpix

kolmanda Schimmelpfennigi-lavastuseni (varem on tehtud „Naine minevikust” (2012) ja „Push up” (2005)). Draamateater on end kehtestanud Schimmelpfennigi väärika partnerina! Ja siinkohal saan vaid kõiki asjaosalisi kiita ja jätkuvat visadust soovida.

Miks visadust? Sest kuigi Schimmelpfennig väidab, et tema jaoks on näidendi olulisim osa lugu (täpsemalt: inimlik, tuttav ja haarav lugu), siis pakendab ta selle alati mitmete kihtide ja võtete alla. Schimmelpfennigi tekste mängivad näitlejad peavad korraga olema laval ja sündmuspaigal, kehastuma selleks ja tolleks, rändama ajas sinna ja tänna. Esmakordselt 2001. aastal lavale jõudnud „Araabia öö” on kahtluseta üks vormitäiuslikumaid näiteid sellest, milliseid ruumilis-dramaturgilisi ämblikuvörke autorile luua meeldib. Aga nagu ta ise ütleb: tulevargi all on peidus inimlik lugu. Põlise kortermajaelanikuna tõden, et minu jaoks on „Araabia öös” hõõgumas jahmatavapanevalt tuttav ja tuline saladus.

UNENÄGUEST

Anete-Marleen Siimon

Unenäod on nähtused, mille üle on inimeksistentsi ajaloos palju mõtiskletud, neid on proovitud seletada mitmete neuroteaduslike ja kognitiivsete meetodite abil, kuid unenägede tõlgenduse osas pole tänase päevani üht ning üldkehtivat reeglit leitud. Võib oletada, et oma justkui müstilise olemuse tõttu on unenäod kui nähtus kinnitanud kanda ka ühiskondlikus, kultuurilises ning mütoloogilises kontekstis. Antiikkultuuris on unenägusid tõlgendatud kui nägemusi, ennustusi ja hinge sõnumeid, kui paika, kus magaja on seotud kõrgemate sfääridega, seega on see ka kohtumispaik jumaliku loomusega.

- 20 Siiski on tänapäeval unenägede tõlgendamisel pöördutud pigem psühholoogia poole. Üks esimesi, kes neid protsesse tõlgendada püüdis, oli neuroloog ja psühhiaater Sigmund Freud. „Unenägede tõlgendamine“ (esmatrükk 1900) on tema mahukaim käsitus, mis vaatleb unenägede tõlgendamist psühhoanalüüsi toel. Selle kohaselt on unenäod kantud allasurutud ja teadvustamata soovide, mis põimudes päevaste mälujälgedega kujundavad unenäoainese. Tihtipeale kummitavad unenäomõtetes lapsepõlvestseenid, mis viitavad unenägede suhetele minevikuga. Unenägede universaalseteks tingimusteks pidas ta seksuaalsust (Oidipuse kompleks) ja sotsiaalsete ühiseluvormide kajastumist.

Unenägudel on ka vältimatu seos ärkvelolekuga: „... mitte kunagi ei kordu päevane elu oma pingutuste ja naudingute, oma rõõmude ja valudega, ennemini on unenäo eesmärgiks meid nendest vabastada“, kirju-

tas saksa neuroteadlane Karl Friedrich Burdach 1838. aastal. Sarnasel seisukohal oli 1995. aastal ka psühhoterapeut Ernest Hartmann, kelle arvates omavad unenäod peaaegu terapeutilist funktsiooni, lubades magajal turvalises keskkonnas traumaga tegeleda. Unenägede üldise funktsiooni võib kokku võtta Sigmund Freudi sõnadega: „Teatud mõttes on kõik unenäod mugavusunenäod; nad püüavad und jätkata, selle asemel et ärgata. Unenägu on une VALVUR, mitte segaja“ („Unenägede tõlgendamine“).

„Araabia öö“ lavastaja Johan Elm mõtiskles prooviprotsessi alguses unenägede ja päriselu seosest nõnda: „Unes nähtu annab kinnitust sellele, mida me tegelikult juba arvame/kardame/tahame. Une tähendus sõltub tegelikult ärkvel toimunust. Peame positiivset und kellegi kohta, kes meile meeldib, palju tähenduslikumaks, kui positiivset und kellegi kohta, kes meile ei meeldi. Nähes enne reisile minekut unes alla kukkunud lennukit, annab päris elu sellele tähenduse.“

Kasutatud kirjandus:

Dream, Wikipedia 2024.

Sigmund Freud, „Unenägede tõlgendamine“, tõlkinud Anne Lill, Mari Tarvas, 2007

„Minu unevihk“. Peaasi veebilehekülj peaasi.ee Maarja Saldre, „Kelle juurest tulevad unenäod?“, Hortus Semioticus. 2020, nr 9

lavastusala juhataja Mikk Lagemaa
pealavameister Oskar Irve
lavameistrid Eerik Nõlvaku, Janno Jaanus,
Alver Linnamägi
valgusala juhataja Priidu Adlas
valgusmeistrid Andreas Altmäe ja Sten-Martin Saarest
heli- ja videoala juhataja Tauno Makke
helimeister Tanel Paliale
grimmiala juhataja Siiri Lauri
grimeerijad Marit Pruul, Kristel Kärner, Reet Laur,
Lore Sõerunurk
kostüümiala juhataja Piret Tang
õmblejad Marvi Idol, Urve Lerman, Inge Vagiström,
Jana Volke
kostüümilao hoidja Kadri Varblane
riietajad Kayre Pärnpuu, Jaanika Idvan,
Annely Pahman, Ragne Tompel, Kaja Edovald
lavastusjuht Andres Bergström
dekoratsioonide teostajad Toivo Sakk,
Juho Kokamägi, Andrus Muuga, Lea Ojam,
Taivo Mürsepp, Enna Jürine
rekvisiidiala juhataja Karin Tetsmann
kavalehe koostajad Johan Elm, Ene Paaver
plakati foto autor, plakati ja kavalehe kujundaja
Andra Seepter

kunstiline juht Hendrik Toompere jr
teatrijuht Rein Oja

Täname → Luule Epner, Madli Pesti,
Hanna Junti, Mihkel Seeder

Peatoetaja

Toetajad

Partnerid

Teatri tegevust rahastab

KULTUURIMINISTEERIUM

Teatri pileteid müüb

